

DOI: 10.31648/an.7021

ADNOTACJA W ROSYJSKIM  
*LIBER COPULATORUM* (1868-1882)  
JAKO RODZAJ TEKSTU W ŚWIETLE ANALIZY  
TEKSTOLOGICZNO-KODYKOLOGICZNEJ

AN ENTRY IN A RUSSIAN *LIBER COPULATORUM*  
(1868-1882) IN THE CONTEXT  
OF A TEXTLINGUISTIC-CODICOLOGICAL RESEARCH

**Piotr A. Owsiański**

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7862-3345>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie / Jagiellonian University in Kraków

e-mail: [piotr.owsinski@uj.edu.pl](mailto:piotr.owsinski@uj.edu.pl)

**Keywords:** parish register, text linguistics, text, textuality, text type

**Abstract:** This paper, involving a textlinguistic-codicological analysis, attempts to identify specific features of the Russian administrative language in the entries of the parish register from Busko-Zdrój in the 19th century. The aim of the investigation is to answer the question as to whether the examined annotations can be regarded as a pattern of the registration in a parish register and so as a text type. The author focuses on the structure and characteristics of different entries. The research area defined in such a manner is based on the outlining of structure and the function of the parish registers and their notes.

## 1. Uwagi wstępne: rozważania teoretyczne i cel eksploracji

Poniższa próba tekstologiczno-kodykologicznego badania tekstu historycznego, którym jest nota w XIX-wiecznej metrykalnej *Księdze Zaślubionych (Liber Matrimoniorum / Copulatorum)*, pomyślana została jako interdyscyplinarne,

pilotażowe przedsięwzięcie połączenia badawczych metod z zakresu lingwistyki tekstu (tekstologii)<sup>1</sup> oraz kodykologii, co można potraktować jako swego rodzaju odpowiedź na wysunięty przez Wawrzyniaka [2004, 328] postulat o „transdyscyplinarności” analiz tekstologicznych, dotyczący zastosowania szerokiego pola badania tekstów jako wielowymiarowych interakcji z uwzględnieniem różnych dyscyplin naukowych. Wprawdzie pewnych ogólnych zarysów problemów badawczych lingwistyki tekstu można doszukać się już w sformułowaniach Humboldta (1767-1835) i Paula (1846-1921) [Völzing 1970; Dressler 1978], ale „(...) korzenie lingwistycznych zainteresowań tekstami sięgają (...) dalej w przeszłość, jako że tekstami zajmowała się przecież już starożytna filologia, a potem także retoryka i stylistyka, chociaż nie zawsze i nie od początku z czysto lingwistycznego punktu widzenia” [Grucza 2013, 35]. Jeśli zaś chodzi o kodykologię, to jej możliwości naukowego studium też dotyczą różnorodnych metod, opierając się przecież na warsztacie

(...) badań wcześniej ukształtowanych, klasycznych nauk pomocniczych historii, zwłaszcza paleografii i dyplomatyki. Oprócz nich kodykologia wchodzi również na pole badań bibliologii, a nawet częściowo historii sztuki. Ta interdyscyplinarność jest efektem natury źródeł, które pozostają w kręgu zainteresowań kodykologii. Przedmiot badań tej nauki pomocniczej historii stanowi kodeks, którego od innych form źródeł pisanych odróżnia nie treść, lecz cecha zewnętrzna, tj. złączenie kart (ewentualnie desek) wzdłuż jednego z brzegów [Grulkowski 2015, 19].

Celem tak pomyślanego synchronicznego badania jest próba analizy tekstu sporządzonych w języku rosyjskim adnotacji w księdze *Akta Zaślubionych od 1868 do 1882*, pochodzącej z kancelarii parafialnej rzymskokatolickiego kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w leżącym na Kielecczyźnie Busku-Zdroju<sup>2</sup>. Nie bez znaczenia pozostaje również okoliczność, że tak nakreślona perspektywa badawcza wiąże się z ostatnio popularnymi eksploracjami okoliczności życia i funkcjonowania konkretnej (lokalnej) społeczności w świetle dokumentów historycznych z punktu widzenia metody ugruntowanej. Z tym konweniuje natomiast fakt, iż *Księgi Zaślubionych*, obok innych wyznaniowych ksiąg metrykalnych – tj. *Ksiąg Ochrzczonych / Urodzonych (Libri Baptizatorum / Natorum)* czy *Ksiąg Zmarłych / Pochowanych*

<sup>1</sup> W tym miejscu konieczna staje się uwaga, iż lingwistyka tekstu (tekstologia) jest raczej stosunkowo młodą dziedziną językoznawstwa (lata 60. XX w.), chociaż pionierskie idee dotyczące kwestii tekstologicznych pochodzą jeszcze z prac językoznawców Praskiego Koła Językoznawczego [Mathesius 1929; Beneš 1967; 1973; Daneš 1968; 1970].

Obecnie różne badania z zakresu lingwistyki tekstu największą popularnością i dynamizmem cieszą się głównie w Polsce i Niemczech, chociaż próby eksploracji tej natury wychodzą także spod pióra językoznawców z krajów skandynawskich, anglosaskich oraz z Hiszpanii. Nie bez znaczenia są także interesujące analizy tekstologiczne, powstające w ramach językoznawstwa tureckiego, bułgarskiego oraz rosyjskiego [zob. Dimitrova, Karshakova 1992, 9-41; Barki 1978; İşik 1979; Durmuşoğlu 1987; Şenöz-Ayata 2005; 2006; 2008; 2012; Şenöz-Ayata, Atasoy 2019; Topbaş, Yılmaz 2019; Turaeva 1986; Komleva 2011; Gal'perin 2017; Černávskaá 2018].

<sup>2</sup> Busko-Zdrój – miasto powiatowe w województwie świętokrzyskim oddalone ok. 50 km na południe od stolicy województwa – Kielce.

(*Libri Mortuorum / Defunctorum / Sepultorum*) – stanowią fascynujący, bogaty i intrygujący korpus badawczy dla wielu różnorodnych analiz naukowych, co wynika z ich autentyczności, obiektywizmu, dokładności oraz aktualności [Sztandera 2015, 225-226]. Dodatkowa zaleta podjętych badań tkwi również w tym, że wybrana kategoria archiwaliów nie została dotychczas poddana analizom tekstologicznym<sup>3</sup> i może zostać uznana za inicjację badań tego rodzaju bez prekonceptualizowanej wiedzy, na podstawie których podjęta zostanie próba wyabstrahowania ogólnej kategorii (tutaj: gatunek tekstu – *NOTA W METRYKALNEJ KSIĘDZE ZAŚLUBIONYCH*) w celu obserwacji „zarejestrowanych” na kartach księgi procesów społecznych, których refleksem jest metrykalny wpis.

Na podstawie powyższego adnotacja w księdze metrykalnej (w formie narracyjnej) daje się postrzegać jako tekst<sup>4</sup> w sensie strukturalnym, którego wartość jest większa niż suma poszczególnych elementów na niego się składających. Z tego właśnie względu to tekst – a nie zdanie – winien stać się przedmiotem badań lingwistycznych. Poniższe dociekania zostają natomiast osadzone w komunikatywno-pragmatycznej koncepcji, przewidującej, iż tekst, będący elementem komunikacji, jest jednocześnie przez tę komunikację determinowany. Za Rosengren [1980, 276] należy go definiować jako tematyczną jednostkę, przy której tworzeniu działają zarówno zasady ich produkcji z jednej strony, jak i relacje między samym tekstem a językowym działaniem z drugiej strony. Wypadkowa tych czynników powinna natomiast spełnić konkretną funkcję pragmatyczną i komunikatywną [Hartung 2000, 83] w świecie pozatekstowym, w którym odbywa się komunikacja [Grucza 2013, 53]. Na podstawie stwierdzenia Viehwegera [1977, 156] tekst można zdefiniować jako celowe działanie językowo-komunikatywne z przewidzianą dla niego funkcją komunikatywną. Z kolei w koncepcji ściśle komunikatywnej za główną funkcję tekstu należy uznać jego funkcję instrumentalną w obszarze komunikacji międzyludzkiej, na tle której winny być przeprowadzane jego analizy [Heinemann 1982]. Powyższe stwierdzenie, że tekst noty metrykalnej stanowi zwierciadło dla procesów i relacji społecznych stanowi zatem naturalną konsekwencję uznania tutaj pragmatyczno-komunikatywnego ujęcia tekstu. Poprzez to poniższe dociekania dotyczą zagadnień socjologicznych, przy czym „(...) refleksja socjologiczna

<sup>3</sup> Na uwagę zasługują jednak wyniki badań notacji metrykalnych i ksiąg parafialnych [zob. prezentowane m.in. przez Dacewicz 2015; 2016; 2017; 2019; Dacewicz, Chomko, Smakulska 2017; Duszyński-Karabaszy 2017].

<sup>4</sup> W tym miejscu trzeba jednak stwierdzić, iż w językoznawstwie do dzisiaj nie obowiązuje jednoznaczne i ogólnie przyjęte pojęcie *tekstu* [Wilkoń 2002, 7; Grucza 2009, 98; Rzeszutko-Iwan 2009, 57]. Jedną z możliwych definicji *tekstu* z perspektywy komunikacji i pragmatyki proponuje Göpferich [1995, 56-57], według której tekst jest tematycznie i/lub funkcjonalnie spójną, pod względem języka lub języka i budowy złożoną strukturą. Z taką próbą pojmowania *tekstu* zgadza się także Czachur [2009, 298], dowodzący, że „(...) lingwistyka tekstu umiejscawia tekst w kontekście społecznym i kulturowym, uwzględniając przy tym kognitywistyczne i komunikatywistyczne paradygmaty analizy tekstu”. Rację należy też przyznać Kapuścińskiej [2013, 122], która konstatuje, że postępujący rozwój lingwistyki tekstu jako gałęzi językoznawstwa sprzyja powstawaniu różnych możliwości definiowania tego pojęcia, co nieuchronnie prowadzi do atomizacji terminu.

unika szczegółowego oglądu zjawisk językowych. Wychodzi od charakterystyki grup społecznych, uwzględnia rodzaje kontaktów łączących te grupy i próbuje na tle tych faktów ustalić obraz odmian języka, zwracając przy tym uwagę bardziej na ich miejsce w procesie społecznej komunikacji niż na miejsce w obrębie języków narodowych” [Grabias 2019, 100]. Z kolei Żmudzki [2019, 235] słusznie wspomina o dynamizmie tekstów, który sprowadza się do faktu, iż tekst jako kompleksowe językowe działanie komunikacyjne zawsze jest realizowane przy pomocy prototypowych modeli konceptualizacyjnych i kompozycyjnych z określonymi illokutywnymi znacznikami, wyrażającymi udział w danym typie działania, którego celem jest osiągnięcie przez emitenta tekstu określonego wyniku swojego działania.

Dopiero z powyższymi rozważaniami w tle staje się możliwa próba uznania adnotacji w parafialnej metrykalnej *Księdze Zaślubionych* za specjalistyczny typ lub gatunek tekstu<sup>5</sup>. W tym kontekście będzie on rozumiany zatem jako społeczne i językowe działanie, w wyniku którego adresat tekstu zostaje poinformowany o:

- 1) dokonaniu konkretnej czynności cywilno- i administracyjnoprawnej (zawarcie małżeństwa między dwojgiem konkretnych ludzi odmiennej płci, żyjących w konkretnym czasie na danym obszarze geograficznym wśród konkretnej społeczności, zmiana nazwiska kobiety, następujące zmiany sytuacji prawnej w obszarze wielu gałęzi prawa, m.in. w obszarze stosunków majątkowych obu stron czy w ramach prawa spadkowego oraz ograniczenie pewnych przysługujących praw, np. prawa do zawarcia kolejnego małżeństwa);
- 2) nastąpieniu określonego wydarzenia natury sakralno-religijnej, w wyniku którego dwoje wiążących się ze sobą węzłem małżeńskim ludzi przysięga sobie przed Bogiem w obecności świadków, iż pragną odtąd wieść wspólne życie, wychować w ich wierze potomstwo oraz trwać przy sobie w zdrowiu i chorobie, póki śmierć ich nie rozłączy.

Konkretne noty w księdze stanowią zatem refleks określonego teoretycznego i abstrakcyjnego schematu tekstu – tekstemu, który fizycznie realizuje się w konkretnych, fizycznych tekstach, tj. adnotacjach w księdze. Sama jego realizacja natomiast następuje wówczas, gdy jego konkretne urzeczywistnienia zawierają pewne minimum konstytuujących je cech determinujących, na podstawie których mogą zostać uznane za ten – a nie inny – rodzaj tekstu. „Naturalnie, teksty mogą w mniejszym lub większym stopniu realizować wzorzec, jednak nie zmienia to faktu, że stanowi on zawsze punkt odniesienia interpretacji i jest źródłem ewentualnych kontrastów dla realizacji niekonwencjonalnych” [Pałuszyńska 2010, 160; por. też Mazur 1990, 73-74].

---

<sup>5</sup> Również definicja terminu *typ tekstu* (*gatunek tekstu*) jest niejednolita, gdyż uzależnia się ją od koncepcji, w ramach której została opracowana: komunikacyjno-funkcjonalna Brinkera [2010, 120-126], komunikatywno-pragmatyczna Heinemanna [2008, 114-115], kognitywna Assmanna [1988, 9-19] i Zieglera [2003, 55] albo operacjonalistyczna de Beaugrande’a i Dresslera [1981].

Optymizmem napawające jest także to, iż w przypadku teksów historycznych literatura przedmiotu szerokiego wachlarza analizowanych tekstów reprezentowana jest przez dzisiaj coraz liczniejsze prace polskich językoznawców (głównie historyków języka) zarówno o charakterze teoretycznym, jak i empirycznym. „Autorzy zajmujący się historycznymi gatunkami tekstu wychodzą od materiałów rękopiśmiennych lub najwcześniejszych druków i starają się opisać gatunki tekstu w badanym materiale rękopiśmiennym” [Wiktorowicz 2009, 265-266], na który składają się m.in. księgi miejskie (a w nich listy dłużnicze, testamenty), księgi zielarskie, księgi gospodarstwa domowego (a w nich hasła encyklopedyczne, porady, przepisy kucharskie i porady dotyczące prowadzenia gospodarstwa domowego), listy oficjalne i prywatne oraz teksty wiążące się z życiem religijnym (diatessaron, modlitwa, epitafia)<sup>6</sup>.

## 2. Korpus badawczy i jego charakterystyka z perspektywy kodykologicznej

W aspekcie kodykologicznym pochodzącą z Buska-Zdroju księgę parafialną pt. *Akta Zaślubionych od 1868 do 1882* niewątpliwie wypada uznać za *księgę urzędową* (niem. *Amtsbuch*), definiowaną jako w formie zwartej księgi rozbudowany dokument, którego elementami konstytuującymi są adnotacje, organizujące i zabezpieczające informacje, pozostające w związku z zaistnieniem określonych zdarzeń cywilno- i publicznoprawnych. Do najważniejszych pól użytkowania ksiąg urzędowych zalicza się m.in. zabezpieczenie i dokumentację praw, zagadnienia budżetowe i rachunkowe konkretnej instytucji oraz kwestie dowodowe materiału z posiedzeń czy negocjacji (protokolarze). Niewątpliwie należy je pojmować jako wyraz – i jednocześnie jako częstą podporę – szeroko rozumianej administracji czy sądownictwa, czemu nierzadko towarzyszyły również sprawy gospodarcze [Kretzschmar 2018; Biszczanik 2016, 136]. Z tego powodu *księgi urzędowe* w ich różnych formach prowadzono w instytucjach państwowych i miejskich, przy czym należy wskazać na występujące wśród nich

<sup>6</sup> [Zob. m.in. Kaleta 2001; Simmler 2002; Waligóra 2002; Czachur 2007; 2008; Wiktorowicz 2009; 2011a; 2011b; 2019; Just 2012; 2013; 2014; 2016; 2017; 2019; Dąbrowska-Burkhardt 2016a; 2016b; 2017; Jarosz 2017; Czachur, Zimmer 2018; Bogacki 2020; Owsiański, Paluch 2021].

Oczywiście paralelnie do badań tekstów historycznych publikowane są także wyniki intensywnych eksploracji tekstów literackich oraz (współczesnych) tekstów specjalistycznych z różnych dziedzin [Bilut 1990; 1993a; 1993b; Berdychowska 1989; 1993; 1994; Iluk 1992; 1998; Weigt 2000; Gruzca 2003; 2006]. Poza tym zarówno polska, jak i niemiecka lingwistyka tekstu mogą pochwalić się też licznymi publikacjami wyników badań o charakterze interkulturowym, przekładoznawczym oraz genologicznym, jak również analiz pojedynczych gatunków tekstów, m. in. listów handlowych, dowcipów, tekstów radiowych, graffiti, nekrologów, ulotek lekarstw, przepisów kulinarnych, prognoz pogody, instrukcji obsługi, ogłoszeń matrymonialnych, tekstów internetowych, tytułów filmów, tekstów minimalnych [Smykała 2009; Kaczmarz 2018; Czachur 2020; Feret 2020; Janus 2020].

*differentia specifica*, uwarunkowane pełnią przez nie funkcją i charakterem utrwalonych w nich wpisów (księgi miejskie, urbarze, księgi ławnicze itp.).

W dyskursie kancelaryjnym parafii wyróżniane są natomiast dwie kardynalne grupy ksiąg: metrykalne<sup>7</sup> i konsystorskie<sup>8</sup>, przy czym funkcjonują tutaj jeszcze także sumariusze<sup>9</sup>, raptularze<sup>10</sup> i ewentualnie kroniki parafialne [Szymański 2021, 461-467]. Dopiero określone typy ksiąg, układające się częstokroć w całe serie, notują już szczegółowo określone sfery działalności parafii, wyróżniając się przy tym często specjalizacją w zależności od treści wpisu. Podczas gdy adnotacje w księgach metrykalnych dotyczą konkretnych czynności publicznoprawnych oraz (czasami) wystawienia właściwego dla danego faktu dokumentu, noty w księgach konsystorskich dotyczą działalności parafii i jej organizacji *in toto*.

Poddany analizie rejestr stanowi zwartą całość w formie czystopiśmiennej, zachowanej w dobrym stanie księgi, zatytułowanej: *Akta Zaślubionych od 1868 do 1882 r.* Obecnie jest ona częścią zbiorów kancelarii parafialnej przy kościele pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Busku-Zdroju.

Na grzbiecie księgi umieszczono niewielki skrawek papieru (56 x 66 mm), z odręcznie sporządzoną notatką, informującą o przedziale czasowym jej użytkowania: 1868/ -/ 1882. Z uwagi na brak wcześniejszych archiwaliów tego typu, wynikający ze zniszczenia rzeczonych dokumentów, omawiany rejestr stanowi pierwszy element tej serii ksiąg w parafii. Zachowana w dobrym stanie tekturowa okładka, której rogi – podobnie jak grzbiet – obciążono oliwkowozielonym płótnem, pozostaje nieuszkodzona. Na niej z kolei umieszczono (już w latach 40. XX w.)<sup>11</sup> naklejkę, zawierającą odręcznie napisany tytuł całej księgi, wokół którego oprawiający księgę miejscowy drukarz, księgarz i introligator podaje nazwę zakładu, adres oraz numer telefonu, umieszczając je po obwodzie wspomnianej naklejki. Rękopis o grubości ok. 20 mm wraz z okładkami<sup>12</sup> zawiera 280 stron, na których umieszczono 489 aktów zawarcia

<sup>7</sup> Do zbioru tych ksiąg zalicza się: *Księgę Urodzonych / Ochrzczonych (Liber Natorum / Baptisatorum)*, *Księgę Zaślubionych (Liber Matrimonium / Copulatorum)* oraz *Księgę Zmarłych (Liber Mortuorum / Defunctorum)*.

<sup>8</sup> Grupę ksiąg konsystorskich należy uznać raczej za otwartą, tzn. nie każda parafia musi prowadzić wyszczególnione poniżej księgi. Jednak istnieją też takie, które koncentrują się na innych obszarach działalności parafii, np. nominacjach proboszczów, wykazach dzieci przystępujących do pierwszej komunii, liczbie wydanych komunikantów i tym samym liczbie ludzi przyjmujących Komunię św. itp. Do najczęstszych ksiąg tego rodzaju należą serie: *Status animarum*, przechowująca informacje o liczbie wiernych w parafii w danym czasie, *Księga Zapowiedzi*, *Księga Ogłoszeń Parafialnych*, *Księga Chorych i Zaopatrzonych*, *Księga Bierzmowanych* [por. też Waluś 2010, 142].

<sup>9</sup> Sumariusz (< łac. *summa*) – wyciąg z dokumentów, dzieł itp. [SJP PWN. W: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/sumariusz.html> [Dostęp 14 VIII 2021].

<sup>10</sup> Raptularz (< łac. *raptularius*) – księga lub brulion do odręcznego notowania różnych wiadomości, zdarzeń, anegdot itp. [SJP PWN. W: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/raptularz.html> [Dostęp 14 VIII 2021].

<sup>11</sup> Fakt ustalony na podstawie opinii obecnego kanclerza.

<sup>12</sup> Grubość bloku księgi bez okładek wynosi 16 mm.

małżeństwa<sup>13</sup>. W zewnętrznym górnym rogu ponumerowano jednak jedynie papierowe niepoliniowane karty (140) o wymiarach 240 mm x 325 mm, które dodatkowo opatrzone narysowanym ołówkiem<sup>14</sup> marginesem zewnętrznym o różnej szerokości, zmieniającym się wraz z ręką pisarską anonimowych pisarzy kancelaryjnych (29-43 mm). Incydentalnie ranty stron zawierają późniejsze, napisane w języku polskim (gł. z okresu pierwszej połowy XX w.) lub rosyjskim (pojedyncze starsze wpisy) dodatkowe informacje, np. o dacie i miejscu zgonu danej osoby (fot. 3). Jak wspomniano powyżej, w manuskrypcie można stwierdzić działanie kilku rąk pisarskich<sup>15</sup>. W korpusie dają się stwierdzić pojedyncze uszkodzenia kart (np. 77), przekreślenia, uzupełnienia lub razury, które jednak nie wpływają negatywnie na odczytanie jego treści. Na zewnętrznym, dolnym rogu każdej stronicy zauważalne jest wyraźne zabrudzenie, w którym należy upatrywać dowodu na częste użytkowanie książki (wertowanie kart).

Cały dokument rejestru został sporządzony w języku rosyjskim (fot. 1, 2), co koresponduje z faktem obecności rosyjskich adnotacji w innych księgach tej parafii oraz z ogłoszonym w 1868 roku przez władze carskie i obowiązującym aż do czasu I wojny światowej zarządzeniem o prowadzeniu tego rodzaju dokumentacji wyłącznie w języku rosyjskim [Waluś 2010, 144].

Manuskrypt cechuje się charakterem chronologicznym, tzn. jej poszczególne części ustalają adnotacje o ślubach w konkretnym roku kalendarzowym. Przy górnej krawędzi każdej prawej stronicy umieszczono odcisk pieczęci: *X.T.K. D.D.W.*<sup>16</sup> Na marginesie stron przy każdym wpisie konsekwentnie umieszczano nazwy należącej do parafii miejscowości, z których pochodzili małżonkowie,

---

<sup>13</sup> Rozłożenie ślubów w poszczególnych latach kalendarzowych nie jest oczywiście równomierne: w roku 1868 odbyło się 25 ślubów, 1869 – 21, 1870 – 31, 1871 – 39, 1872 – 31, 1873 – 30, 1874 – 26, 1875 – 33, 1876 – 50, 1877 – 24, 1878 – 32, 1879 – 20, 1880 – 43, 1881 – 36, 1882 – 48.

<sup>14</sup> Na niektórych kartach widoczne są ślady po wytarciu ołówka.

<sup>15</sup> Zawsze pod konkretnymi wpisami widnieje (czasami innego koloru) podpis księdza proboszcza, będący potwierdzeniem prawdziwości zawartych w nich danych, np. *Ксиондз Матейш Лоїковски, Ксиондз Лоїковски, Ксондзь Эмильян Биернацкый (Администратор Прихода Бускъ), Кс. Воицьхъ Лятосиньский, Кс. Доминик Мильберт, Кс. И. Беднарски*. Charakter pisma po zmianie poszczególnych proboszczów nie ulega zmianom, co pozwala przypuszczać, że w kancelarii działały odpowiedzialne za prowadzenie ksiąg osoby nigdzie z nazwiska niewymienione, wpisujące adnotację, pod którą proboszcz – zarządca parafii – składał jedynie swój podpis. Sporadycznie można rozpoznać autora metryki, w którym charakter pisma pokrywał się z charakterem pisma podpisu zarządcy parafii. Są to jednak przypadki odosobnione.

Pochodzące z dużo późniejszych czasów (połowa XX w.) uwagi poczynione na marginesach kart (np. o zgonie osoby, o której traktuje nota) cechują się odmiennym charakterem pisma i tylko rzadko opatrzone zostały nieczytelnym podpisem osoby, dokonującej tegoż wpisu.

<sup>16</sup> Prawdopodobnie informacja o przynależności do dekanatu wiślickiego, zwierająca także inicjały dziekana, następujące po „X.” (= często stosowany skrót od wyrazu *ksiądz*): *X.T.K. D.D.W.* (= ks. T.K. dziekan dekanatu wiślickiego, Wiślica – miasto w województwie świętokrzyskim oddalone od dzisiejszego miasta powiatowego Buska-Zdroju o ok. 16 km na południe). Później zmiana przynależności parafii w Busku i przyłączenie jej do dekanatu stopnickiego.

np. *Буско*<sup>17</sup> i *Надоле*<sup>18</sup> [1868:20]<sup>19</sup>, *Збродзице*<sup>20</sup> [1869:2], *Овчари*<sup>21</sup> [1871:12], *Бронина*<sup>22</sup> i *Микюловице*<sup>23</sup> [1873:6], *Зблюдовице*<sup>24</sup> [1881:11]. Pod niektórymi aktami znajdują się podpisy małżonków i świadków. W przypadku ich o wiele częstszego braku każdy akt kończy uwaga o niepiśmienności małżonków i świadków:

- [1869:13] *Акт сей прочитан новобрачным и свидетелям нами подписан ибо они безграмотные.*  
 [1873:1] [...] *акт сей новобрачным и свидетелям прочитан, нами подписан, ибо они неграмотны.*  
 [1878:4] [...] *акт сей новобрачным и свидетелям неграмотным прочитан и нами подписан.*  
 [1881:2] *Акт сей новобрачным и свидетелям неграмотным прочитан, потому только Нами подписан.*  
 [1882:3] *Акт сей явившимся прочитан, ибо они неграмотные и нами только подписан. Религиозный обряд совершен нижеподписанным.*

Po każdej części – tj. po upływie każdego roku – umieszczano tabelaryczne zestawienie wszystkich zaślubionych w danym roku z przyporządkowaniem ich imienia i nazwiska do konkretnego numeru wpisu (aktu). Dopiero na nowej stronie następuje seria adnotacji z następnego roku kalendarzowego. Ponadto wpisy o zaślubinach z lat 1868-1874 kończą się zamykającym rok zredagowanym przez dziekana dekanatu stopnickiego<sup>25</sup> protokołem o zatwierdzeniu dokonanych wpisów (przed lub po wykazie tabelarycznym), uwierzytelnionym okrągłą pieczęcią dekanalną. Poszczególne części księgi z aktami ślubu z lat 1875-1882 zamykane są natomiast wykazem w formie tabeli, pod którym dziekan jedynie składał swój podpis (fot. 4, 5).

U dołu ostatniej stronicy księgi, pod tabelarycznym spisem zaślubionych w 1882 umieszczono przy zakładaniu księgi w 1868 roku siedmiowersową, wpiisaną po polsku (prawdopodobnie ręką dziekana dekanatu wiślickiego) uwagę, nadającą analizowanemu rejestrowi urzędowy charakter, po której następuje nieczytelny podpis dziekana, uwierzytelniony dzisiaj już mocno nieczytelną urzędową pieczęcią okrągłą z umieszczoną po jej obwodzie informacją o przynależności miejsca i parafii do dekanatu wiślickiego:

<sup>17</sup> pol. *Busko*.

<sup>18</sup> pol. *Nadole* (dzisiaj jedna z ulic Buska-Zdroju, której nazwa po włączeniu w granice administracyjne miasta nie uległa zmianie).

<sup>19</sup> [1868:20]: 1868 – rok, 20 – numer aktu w danym roku.

<sup>20</sup> pol. *Zbrodzice*.

<sup>21</sup> pol. *Owczary*.

<sup>22</sup> pol. *Bronina*.

<sup>23</sup> pol. *Mikułowice*.

<sup>24</sup> pol. *Zbłudowice*.

<sup>25</sup> Stopnica – miasto w województwie świętokrzyskim oddalone od dzisiejszego miasta powiatowego Busko-Zdrój o ok. 16 km na wschód; dawna siedziba powiatu stopnickiego (do 1915 r.).



*Niniejszą Księgę Zaślubionych w Parafii Busko/ rozpoczętą (?)/ z kart półarkuszo-  
wych Stu Czterdziestu złożo/ ną Numerem ponumerowanym i (?) (odcisk pieczęci)  
X.T.K. D.D.W. na Każdej Karcie opatrzoną w dniu dzisiaj/ szym uparafowano —/  
w Busku dn. (zostawione puste miejsce) 1868 r.  
(okrągła urzędowa pieczęć dekanalna) (nieczytelny podpis dziekana dekanatu  
wiślickiego)*

### 3. Korpus badawczy i jego charakterystyka z perspektywy tekstologicznej

Wpis w buskiej księdze metrykalnej pt. *Akta Zaślubionych od 1868 do 1882 r.* bez wątpienia należy uznać za publiczny akt stanu cywilnego mający moc dowodową. W tym kontekście

należy przypomnieć, że akty stanu cywilnego wyrosły z kościelnych metryk chrztów, ślubów i zgonów, które początkowo prowadzono wyłącznie dla celów kościelnych. Początki rejestracji stanu cywilnego na ziemiach Europy, w tym również na ziemiach Polski, związane są z (...) Soborem w Trydencie, zwołanym w 1545 roku przez papieża Pawła III w celu zapobieżenia skutkom reformacji i następnie przeniesionym w 1547 roku, z powodu dżumy – do Bolonii. (...) Sobór ten (...) zakończył się w 1563 roku, odciskając na zawsze piętno na aktach stanu cywilnego poprzez wprowadzenie obowiązku rejestracyjnego urodzin, zgonów i małżeństw. W roku 1577 duchowieństwo polskie przyjęło ustawy Soboru Trydenckiego i od tego czasu przyjęć należałoby organizację rejestracji stanu cywilnego w Polsce [Hrynicky 2016, 359].

Z punktu widzenia lingwistyki tekstu obecność aktu w księdze, pełniącego kilka funkcji, świadczy o realizacji w kilku wymiarach określonych relewantnych społecznie czynności o charakterze prawnym. Wiąże się to natomiast ze stwierdzeniem Wiktorowicza [2011d, 128], według którego teksty historyczne prymarnie nie były produkowane w celu poinformowania kogoś o czymś. W pierwszej linii bowiem chodzi tu o czynność społeczną (prawną), której waga jest istotna dla partnera komunikacji. Dlatego musi ona zostać utrwalona pisemnie, aby ówcześni i przyszli członkowie danej społeczności przyjęli do wiadomości podjęte decyzje i stosownie do nich postępowali. Dopiero z tej okoliczności wypływają następujące funkcje: (1) memoratywna, związana z nią nierozzerwalnie (2) dowodowa, ponieważ adnotacje zawierają informacje o konkretnych osobach, konkretnej czynności publicznoprawnej i wreszcie o samym fakcie sporządzenia właściwego zaświadczenia, będącego potwierdzeniem tej czynności, a także (3) semantyczno-pragmatyczna, gdyż do adresata tekstu dociera informacja o dokonaniu konkretnej czynności cywilno- i administracyjnoprawnej oraz nastąpieniu określonego wydarzenia natury sakralno-religijnej.

Inaczej niż przy testamentie<sup>26</sup> w przypadku adnotacji w metrykalnej *Księdze Zaślubionych* elementów warunkujących jej istnienie jest więcej. Wyłonienie się takiego tekstu determinują bowiem cztery podmioty działające (agens): (1) osoba, w której zakresie kompetencji znajduje się wpis adnotacji (= pisarz kancelaryjny, ksiądz, proboszcz), (2) osoby, na których wnioski dokonywany jest wpis (= zaślubieni) i (3) osoba, przeprowadzająca rytuał ślubu, jak również odbierająca od zaślubionych przysięgę małżeńską (= ksiądz, proboszcz). Oprócz nich należy jeszcze wymienić pasywne – ale jednak konieczne – jednostki w postaci dwojga świadków ślubu – biernych obserwatorów (patiens) oraz na osobę księdza, który oprócz swojego wyżej wspomnianego działania (agens) jest jednocześnie biernym obserwatorem i świadkiem rytuału oraz przysięgi małżeńskiej (patiens).

Tekst każdego aktu cechuje się wysokim stopniem sformalizowania: jego struktura jest jasna i przejrzysta, a poszczególne passusy stanowią syntaktyczną, logiczną, koherentną, akceptowalną, informatywną, wykazującą przewidziane zadanie informacyjne całość, zanurzoną w konkretnych okolicznościach z odniesieniami do innych tekstów (np. intercyza), innych tekstów w księdze, w innych księgach lub innych seriach ksiąg (np. uwagi i uzupełnienia na marginesach, wskazanie na numer aktu urodzenia w innej księdze). Wpisy przyjmują za każdym razem jeden schemat, realizowany niezależnie od pisarza kancelaryjnego czy proboszcza, odpowiedzialnego za prowadzenie dokumentacji zarządcy parafii. Konkretnie elementy składowe tekstu nie są jednak od siebie wyraźnie oddzielone (forma narracyjna):

- |    |                                       |   |
|----|---------------------------------------|---|
| 1) | introdukcja                           | zawierająca za każdym razem nazwę miejscowości;   |
| 2) | datacja                               | zawsze zapisywana słownie (nigdy z użyciem cyfr);   |
| 3) | czas                                  | godzina, o której zjawili się w kancelarii parafialnej wnioskodawcy;  |
| 4) | świadkowie towarzyszący wnioskodawcom | zawsze z podaniem ich wieku i miejsca zamieszkania oraz fakultatywnie wykonywanej profesji lub pozycji społecznej   |
| 5) | cel wizyty w kancelarii parafialnej   | zawarcie związku małżeńskiego   |
| 6) | wnioskodawca (zaślubiony)             | zawsze z podaniem wieku, miejsca urodzenia imion i nazwisk rodziców oraz stanu cywilnego (czasem także z podaniem miejsca zamieszkania i dokładnego numeru aktu urodzenia); |

<sup>26</sup> Z perspektywy prawa osoba testatora jest czynnikiem konstytutywnym dla zaistnienia czynności prawnej. Spadkobierca i wykonawca rozrządzenia ostatniej woli są wprawdzie innymi ważkimi elementami, ale – przynajmniej w prawie polskim lub niemieckim – nie są elementami absolutnie koniecznymi dla ważności i skuteczności dokumentu.

- |     |   |  |
|-----|---|--|
| 7)  | wnioskodawca (zaślubiona)                   | zawsze z podaniem jej nazwiska (panieńskiego), wieku, imion i nazwisk rodziców   |
| 8)  | zapowiedzi                                  | zawsze trzykrotne z datami podania ich do publicznej wiadomości  |
| 9)  | małżeńska umowa majątkowa (intercyza)       | jednozdaniowa informacja o zawarciu intercyzy lub ewentualnie jej braku  |
| 10) | imię i nazwisko księdza udzielającego ślubu | informacja o personaliach i randze księdza udzielającego ślubu wyrażona wprost lub z odniesieniem do złożonego poniżej podpisu                   |
| 11) | zakończenie                                 | informacja o odczytaniu i podpisaniu przez proboszcza aktu z adnotacją o powodzie braku podpisów pozostałych stron z uwagi na ich niepiśmienność |
| 12) | (nie)czytelny podpis proboszcza             |  |

Na podstawie analizy adnotacji można stwierdzić, iż każdy wpis zawiera wyżej wyszczególnione elementy podawane zawsze w tej samej kolejności:

[introdukcja wraz z podaniem nazwy miejscowości] *Состоялось в местечке / повете / посаде Бускѣ [dokładna data zapisana słownie] тринадцатого января тысяча восемьсот семьдесят третьего года [dokładny czas] в девять часов утра. Объявляем, что в присутствии свидетелей [dane osobowe świadka towarzyszącego wnioskodawcom] Кароля (...)* (nazwisko świadka), [wiek] *тридцати шести лет* *и* [dane osobowe świadka towarzyszącego wnioskodawcom] *Пётра (...)* (nazwisko świadka), [wiek] *сорока восьми лет от роду* [profesja] *крестьян* [nazwa miejscowości zamieszkania] *жительствующим в деревни Збродзице* [cel wizyty w kancelarii parafialnej] *заключено сего числа религиозный брачный союз между* [imię i nazwisko wnioskodawcy (zaślubionego)] *Адамом (...)* (nazwisko zaślubionego) [stan cywilny] *холостом / вдовцом* [wiek] *тридцати четырёх лет от роду*, [numer aktu urodzenia] *под номером сорок первым урождённым* [miejsce zamieszkania] *и проживающим в Велчу / и жительствующим в Велчу сыном* [imiona i nazwiska rodziców zaślubionego] *Франца и Францишки урождённых (...)* (nazwisko rodziców) *и* [imię i nazwisko panieńskie wnioskodawcy (zaślubionej)] *Катаржины с Цпилинских (...)* (nazwisko) [stan cywilny zaślubionej] *девицею* [wiek] *двадцати лет от роду* [imiona i nazwiska rodziców zaślubionej] *супругов (...)* (nazwisko) [miejsce urodzenia i zamieszkania zaślubionej] *урождённым и жительствующим при родителях в Велчу*, \*[ewentualna uwaga o pozwoleniu na ślub] *Позволение вступления в брак молодой невесте дано ея родителями, находящимися при составлении сего акта.* [informacja o zapowiedziach w parafii lub parafiach zaślubionych] *Браку сему предшествовали троекратныя оглашения, опубликованныя в здешнем приходском костеле на днях: / Браку сему предшествовали троекратныя оглашения, опубликованныя в здешнем и Кржижановском приходских костёлах на днях:* [daty zapowiedzi] *Двадцать девятый Декабря тысяча восемьсот семьдесят второго года, пятого двенадцатого Января месяца сего года.* [informacja o intercyzie] *Новобрачные объявляют, что они между собою не заключали никакиго предбрачного договора. / Новобрачные заключили между собою предбрачный договор.* [imię i nazwisko księdza udzielającego ślubu] *Религиозный обряд бракосочетания совершен Ксендзом Домиником*

(...) (nazwisko księdza) \*[fakultatywnie ranga księdza] *Викарием Бурского прихода.* [zakończenie] *Акт сей новобрачным и свидетелям прочитан, нами подписан, ибо они неграмотны. / Акт сей прочитан новобрачным и свидетелям нами подписан ибо они безграмотные.* [(nie)czytelny podpis proboszcza]

Powyższa makrostrukturalna analiza dodatkowo wykazała istnienie dwóch fakultatywnych elementów adnotacji (\*): informacji o udzielonej zgodzie na ślub i randze księdza, udzielającego ślubu. Uwagę zwraca także fakt, że w każdym wpisie widoczny jest informatywny charakter wypowiedzi (pisarz informuje czytelnika), z którego jednak wyłania się uprzednio realizowany charakter deklaracyjny wypowiedzi uczestników procesu komunikacji podczas ślubu lub przed ślubem, gdy zaślubieni (wcześniej narzeczeni), wypowiadając pewne formuły, tworzyli za pomocą innych tekstów pewien nowy stan w rzeczywistości pozajęzykowej (ślub, intercyza): (...) *заключено сего числа религиозный брачный союз между (...)* czy (...) *Новобрачные объявляют, что они между собою не заключали никакиго предбрачного договора.* (...).

Interesującym elementem jest zastany w każdym akcie wprowadzający fragment (...) *Объявляем, что* (...), za pomocą którego pisarz i podpisany pod aktem proboszcz wskazują na niebezpośredniość deklaracyjnego aktu przy tworzeniu nowych faktów instytucjonalnych [por. też Wiktorowicz 2011e, 139]. Na uwagę zasługuje tutaj także zastosowanie czasownika w 1. os. l.mn. (= *Pluralis maiestatis*), podkreślającego godność i dostojęństwo podpisanego pod aktem proboszcza. W tekście nie występują ani cyfry (poza numerem aktu), ani skróty<sup>27</sup>. Nie stwierdzono żadnych obcojęzycznych wtrętów (łacińskich, polskich). Nie występują również poważniejsze odstępstwa od ogólnie obowiązujących w tym czasie reguł ortograficznych. Sporadyczne nieregularności, które jednak nie utrudniają odbioru i interpretacji tekstu, mają raczej idiolektałny charakter lub mają swoją przyczynę w tym, że język rosyjski pozostawał językiem obcym dla osoby wpisującej akt do księgi.

#### 4. Uwagi końcowe

Powyższa analiza dowodzi jednoznacznie, że księgi parafialnego archiwum znajdują się we wzajemnej relacji, jak również w relacji z innymi tekstami. Tym samym usprawiedliwione wydaje się twierdzenie, że wspólnie tworzą swego rodzaju językowo-kancelaryjny dyskurs, zakorzeniony w szerokim społeczno-historycznym kontekście. Ponadto natychmiast daje się zauważyć kancelaryjny styl analizowanych archiwaliów, zbliżony do metryk w innych księgach i innych seriach ksiąg, używanych w kancelarii parafii, która jako instytucja

<sup>27</sup> Wyjątek stanowią XX-wieczne notatki umieszczane na rantach stronic, gdzie daty pojawiają się w zapisie z użyciem cyfr arabskich (dzień i rok) oraz rzymskich (miesiąc), przy czym zapis konkretnego miesiąca nie jest konsekwentny.

pełniła konkretną funkcję społeczną – ewidencjonowanie nie tylko wiernych, lecz także w ogóle mieszkańców danej parafii, tj. członków określonej społeczności językowej i kulturowej. W związku z tym z czasem wypracowano w niej konkretną praktykę redagowania dokumentów, która mogła obowiązywać niezależnie od języka noty. Dokumenty te z kolei da się uznać za odnoszące się wzajemnie do siebie i nawzajem się uzupełniające działania społeczne z przewidzianym dla nich zadaniem osiągnięcia konkretnego celu komunikacyjnego w instytucjonalnie zorganizowanej strukturze. Ta intertekstualność kancelaryjnych tekstów oraz sprzężenie „tekst : obszar jego działania językowego i obowiązywania w rzeczywistości ekstralingwalnej” tworzą pewien związek przyczynowy, wyrażający się we wzajemnym uwarunkowaniu wymienionych czynników [Bralska, Czachur 2009, 224-225].

Adnotacja w metrykalnej *Księdze Zaślubionych* stanowi niewątpliwie ciekawą wyzwanie, zwłaszcza że jest ona naukowo jeszcze nieeksplorowanym historycznym gatunkiem tekstu, którego język można interpretować jako refleks stosunków międzyludzkich w konkretnej społeczności.

Badanie treści i struktury tekstu potwierdza, że wpisy bezwyjątkowo były realizowane językowo i konceptualnie w jednakowy sposób. Uwagę przyciąga również narracyjna forma adnotacji, powodująca brak występowania wyraźnie oddzielonych od siebie części: poszczególne elementy zawsze wypływają z siebie w tej samej kolejności mimo niezaburzającej jej sporadycznej obecności elementów fakultatywnych. Taki tekst jest realizowany zawsze przez konkretną notę (tekst).

Bez wątpienia w tego typu badaniach konieczne są zarówno pogłębione analizy, jak i poszerzone spektrum, uwzględniające akty w paralelnych (wcześniejszych i późniejszych) księgach lub też pochodzących z innego obszaru geograficznego w obrębie danego kręgu językowego czy kulturowego. Właśnie z tego względu powyższa praca ma charakter pilotażowy i może posłużyć jako przyczynek do dalszych badań, co koresponduje z postulatem Smykały [2009, 287] „(...) aby tekst (rodzaj tekstu) zawsze badać w kontekście innych tekstów (w dyskursie) (...)”.

## Bibliografia

- Assmann Jan. 1988. *Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität*. W: *Kultur und Gedächtnis*. Frankfurt: 9-19. W: [https://archiv.ub.uni-heidelberg.de/propylaeumdok/1895/1/Assmann\\_Kollektives\\_Gedaechtnis\\_1988.pdf](https://archiv.ub.uni-heidelberg.de/propylaeumdok/1895/1/Assmann_Kollektives_Gedaechtnis_1988.pdf) [Dostęp 31 VII 2020].
- Barki Beste. 1978. *Türkçede Gösterme Adıllarının Genel Metin Bağlayıcı Özellikleri*. „Boğaziçi Üniversitesi Beşeri Bilimler Dergisi“ 6: 47-54.
- Becker-Mrotzek Michael. 1999. *Die Sprache der Verwaltung als Institutionensprache*. W: *Fachsprachen*. Bd. 2. Hrsg. Hoffmann L., Kalverkämper H., Wiegand H.E. Berlin: de Gruyter: 1391-1402.

- Beaugrande Robert-Alain de, Dressler Wolfgang Ulrich. 1981. *Eine Einführung in die Textlinguistik*. Tübingen: Niemeyer.
- Beneš, Edvard. 1967. *Die funktionale Satzperspektive. Thema – Rhema – Gliederung im Deutschen*. „Deutsch als Fremdsprache“ 1: 23-28.
- Beneš Edvard. 1973. *Thema – Rhema – Gliederung und Textlinguistik*. W: *Studien zur Texttheorie und zur deutschen Grammatik. Festgabe für Hans Glinz*. Hrsg. Sitta H., Brinker K. Düsseldorf: Schwann: 42-62.
- Berdychowska Zofia. 1989. *Gemeinsames und differentes. Häufigkeit und Exklusivität in den Fachsprachen. Studien zum polnisch-deutschen Sprachvergleich 3*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze” 94: 15-19.
- Berdychowska Zofia. 1993. *Die funktionale Satzperspektive und Textablauf in deutschen medizinischen Zeitschriftenaufsätzen*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze” 113: 24-41.
- Berdychowska Zofia. 1994. *Sprachliche und kulturelle Aspekte der (internationalen) Produktvermarktung in einem Reformland*. W: *Sprache und Kultur in der interkulturellen Marketingkommunikation*. Hrsg. Bungarten T. Tostedt: Attikon: 9-23.
- Bilut Zofia. 1990. *Der literarische Text in funktional-kommunikativer Sicht*. W: *Aktuelle Fragen der funktionalen Sprachbetrachtung. Wissenschaftliche Konferenz 3. und 4. Oktober 1989*. Protokollband. Leipzig: 92-94.
- Bilut Zofia. 1993a. *Zu ausgewählten Fragen der linguistischen Textbeschreibung (dargestellt am Beispiel literarischer Texte)*. W: *Sprache-Kommunikation-Informatik. Akten des 26. Linguistischen Kolloquiums Poznań 1991*. Vol. 2. Hrsg. Darski J., Vetulani Z. Tübingen: Niemeyer: 735-739.
- Bilut Zofia. 1993b. *Zur Textkomposition in der deutschsprachigen Kurzprosa bei Brecht, Kafka, Kunert und Polgar*. W: *Germanistische Dissertationen in Kurzfassung. Jahrbuch für Internationale Germanistik*. Reihe B, Bd. 12. Frankfurt am Main: Peter Lang: 219-225.
- Biszczyński Marek. 2016. *Das Erste Stadtbuch aus Schweidnitz im Lichte der Textallianzen- und Textsortenproblematik*. „Germanica Wratislaviensia” 141: 163-181.
- Bogacki Jarosław. 2020. *Texte der Lade der Greiffenberger Kaufmannssozietät (1748-1945) aus textlinguistischer Perspektive*. „Acta Germanica: German Studies in Africa” 48/1: 161-172.
- Brańska Małgorzata, Czachur Waldemar. 2009. *Historische Textsortenlinguistik. Einige Überlegungen zu ihren Zielen und Methoden*. W: *Wort und Text. Bestandsaufnahme und Perspektiven*. Hrsg. Czachur W., Czyżewska M., Frańczek A. Warszawa: Universitas Varsoviensis: 223-235.
- Brinker Klaus. 2010. *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Černávskaá Valeriá. 2018. *Lingvistika teksta. Lingvistika diskursa*. Moskva: Editorial URSS [Чернявская Валерия. 2018. *Лингвистика текста. Лингвистика дискурса*. Москва: Едиториал УРСС].
- Czachur Waldemar. 2007. *Textmuster im Wandel. Ein Beitrag zur textlinguistischen Erforschung der Vereinssatzungen im 19. Jahrhundert*. Wrocław – Dresden: ATUT.
- Czachur Waldemar. 2008. *Die Analyse der Vereinssatzungen des 19. Jahrhunderts vor dem Hintergrund der pragmatisch und kognitiv orientierten Sprachgeschichte*. W: *Vom Wort zum Text. Studien zur deutschen Sprache und Kultur. Festschrift für Józef Wiktorowicz zum 65. Geburtstag*. Hrsg. Czachur W., Czyżewska M. Warszawa: Instytut Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego: 461-474.
- Czachur Waldemar. 2009. *Miejsce lingwistyki tekstu w kanonie przedmiotów uniwersyteckich w kształceniu filologicznym w Polsce i w Niemczech*. *Lingwistyka tekstu*

- w polskich i niemieckich podręcznikach. W: *Linguistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Red. Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT: 297-309.
- Czachur Waldemar. 2020. *Teksty minimalne jako przedmiot badań genologicznych. „tekst i dyskurs – text und diskurs“* 13: 25-42. W: [http://tekst-dyskurs.eu/images/pdf/zeszyt\\_13/Waldemar%20Czachur-%20Teksty%20minimalne%20jako%20przedmiot%20bada%C5%84%20genologicznych.pdf](http://tekst-dyskurs.eu/images/pdf/zeszyt_13/Waldemar%20Czachur-%20Teksty%20minimalne%20jako%20przedmiot%20bada%C5%84%20genologicznych.pdf) [Dostęp 14 VIII 2021].
- Czachur Waldemar, Zimmer Agnieszka. 2018. *Das Testament als eine Textsorte. Eine linguistische Analyse des Testaments des galizischen Adligen Herman de Brunicki aus dem Jahre 1835*. „*Studia Germanica Posnaniensia*“ 39: 35-51.
- Dacewicz Leonarda. 2015. *Rusyfikacja nazewnictwa osobowego w katolickich księgach metrykalnych Dekanatu białostockiego w okresie zaboru (lata 1865-1918)*. „*Slavia Orientalis*” 64/2: 363-374.
- Dacewicz Leonarda. 2016. *Struktura i treść notacji metrykalnych Kościoła rzymskokatolickiego w okresie zaboru rosyjskiego w diecezji wileńskiej*. „*Studia Wschodniosłowiańskie*” 16: 365-384.
- Dacewicz Leonarda. 2017. *Uwarunkowania socjalno-kulturowe nadawania imion podwójnych w dekanacie Białystok w II połowie XIX wieku*. „*Studia Wschodniosłowiańskie*” 17: 169-186.
- Dacewicz Leonarda. 2019. *Roman-Catholic parish registers as a source of information about Polish society living under the Russian rule in the period of Partitions in the second half of the 19th century*. „*Acta Onomastica*”: 186-198.
- Dacewicz Leonarda, Chomko Jolanta, Smakulska Joanna. 2017. *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne*, cz. 1. Białystok: Drukarnia Cyfrowa.
- Daneš František. 1968. *Typy tematických poslopnosti v textu (na materiale českého textu odborného)*. „*Slovo a Slovestnost*” 29: 125-141.
- Daneš František. 1970. *Zur linguistischen Analyse der Textstruktur*. „*Folia Linguistica*” 4: 72-78.
- Dąbrowska-Burkhardt Jarochna. 2016a. *Die Textsorte ‘Stammbuch’ als Vorgänger von ‘Facebook’*. *Eine linguistische Analyse der Stammbucheinträge aus dem 18. Jh. am Beispiel eines Grünberger album amicorum*. W: *Zwischen Kontinuität und Modernität: Metawissenschaftliche und wissenschaftliche Erkenntnisse der germanistischen Forschung in Polen*. Hrsg. Żebrowska E., Olpińska-Szkiełko M., Latkowska M. Warszawa: Germanistische Beiträge Stowarzyszenie Germanistów Polskich: 85-93.
- Dąbrowska-Burkhardt Jarochna. 2016b. *Stereotype Aussagemuster und ihre semantische Analyse anhand frühneuzeitlicher Hexenverhörprotokolle aus Grünberg in Niederschlesien*. W: *Vom Wort zum Gebrauch: Wortbedeutung und ihre Eingebundenheit in Diskurse*. Hrsg. Bąk P., Rolek B. Frankfurt am Main: Peter Lang: 129-142.
- Dąbrowska-Burkhardt Jarochna. 2017. *Multimodalität in historischen Texten. Ein Beitrag zur historischen Textsemiotik am Beispiel eines Grünberger Stammbuchs aus dem 18. Jahrhundert*. W: *Medienlinguistik und interdisziplinäre Forschung I: Textsortenfragen im medialen Umfeld*. Hrsg. Bilut-Homplewicz Z., Hanus A., Mac A. Frankfurt am Main Peter Lang: 225-241.
- Dimitrova Stefana, Karshakova Rada. 1992. *Bulgarian Text Linguistics – Present State and Prospects*. W: *Text – Fachwort – Übersetzen. Beiträge eines Kolloquiums in Sofia/Bulgarien*. Hrsg. Godglück P. Frankfurt am Main: Peter Lang: 9-41.
- Dressler Wolfgang. 1978. *Wege der Textlinguistik*. W: *Textlinguistik*. Hrsg. Dressler W. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft: 1-15.

- Duszyński-Karabaszy Henryk. 2017. *Sposoby identyfikacji osób w księgach metrykalnych parafii prawosławnych na Kujawach Wschodnich i ziemi dobrzyńskiej na przełomie XIX i XX wieku*. „Acta Polono-Ruthenica” XXII/3: 7-19.
- Feret Magdalena Zofia. 2020. *Zur Auffassung von Filmtiteln als Kurztexte*. „Linguodidactica“ 24: 55-65.
- Franz Eckhart G. 1993. *Einführung in die Archivkunde*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Gal'perin Il'á. 2017. *Tekst kak ob'ekt lingvističeskogo issledovaniâ*. Moskva: Editorial URSS [Гальперин Илья. 2017. *Текст как объект лингвистического исследования*. Москва: Едиториал УРСС].
- Göpferich Susanne. 1995. *Textsorten in Naturwissenschaften und Technik. Pragmatische Typologie, Kontrastierung, Translation*. Tübingen: Günter Narr.
- Grabias Stanisław. 2019. *Język w zachowaniach społecznych. Podstawy socjolingwistyki i logopedii*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Grucza Sambor. 2003. *Badania z zakresu tekstu specjalistycznego w Polsce*. W: *Języki specjalistyczne 3. Lingwistyczna identyfikacja tekstów specjalistycznych*. Red. Kielar B., Grucza S. Warszawa: Wydawnictwo UW: 35-55.
- Grucza Sambor. 2006. *Zu den Forschungsgegenständen und den Forschungszielen der Fachtextlinguistik*. W: *Texte – Gegenstände germanistischer Forschung und Lehre. Materialien der Jahrestagung des Verbandes Polnischer Germanisten, 12.-14. Mai 2006, Toruń*. Hrsg. Grucza F. et al. Warszawa: Euro-Edukacja: 101-122.
- Grucza Sambor. 2009. *Lingwistyka tekstu – jej przedmiot i cele częściowe badań*. W: *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Red. Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT: 95-107.
- Grucza Sambor. 2013. *Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej UW. W: <https://portal.uw.edu.pl/documents/7732735/0/SN+2.+Sambor+Grucza+-+Od+lingwistyki+tekstu+do+lingwistyki+tekstu+specjalistycznego.pdf> [Dostęp 12 VIII 2021].
- Grulkowski Marcin. 2015. *Najstarsze księgi miejskie Głównego Miasta Gdańska z XIV i początku XV wieku. Studium kodykologiczne*. Warszawa: Instytut Historii PAN/ Polskie Towarzystwo Historyczne Wydawnictwo Neriton.
- Hartmann Josef. 2004. *Allgemeine Entwicklung des Amtsbuchwesens*. W: *Die archivalischen Quellen. Mit einer Einführung in die Historischen Hilfswissenschaften*. Hrsg. Beck F., Henning E. Köln – Weimar – Wien: Böhlau: 40–53.
- Hartung Wolfdietrich. 2000. *Kommunikationsorientierte und handlungstheoretisch ausgerichtete Ansätze*. W: *Text und Gesprächslinguistik*. Hrsg. Brinker K., Antos G., Heinemann W., Sager S.F., Bd. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter: 83-96.
- Heinemann Wolfgang. 1982. *Textlinguistik heute. Entwicklung, Probleme, Aufgaben*. „Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig. Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe“ 31: 210-221.
- Heinemann Wolfgang. 2008. *Textpragmatische und kommunikative Ansätze*. W: *Textlinguistik. 15 Einführungen*. Hrsg. Janich N. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag: 113-143.
- Hoffmann Lothar. 1989. *Rechtsdiskurse*. Tübingen: Narr.
- Hrynicky Wojciech M. 2016. *Organizacja rejestracji stanu cywilnego w Polsce w ujęciu historycznym*. „Ius Novum” 10/4: 358-374. W: [https://absolwenci.lazarski.pl/fileadmin/user\\_upload/oficyna/Ius\\_Novum\\_4-16\\_24-W.Hrynicky.pdf](https://absolwenci.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/oficyna/Ius_Novum_4-16_24-W.Hrynicky.pdf) [Dostęp 15 VIII 2021].

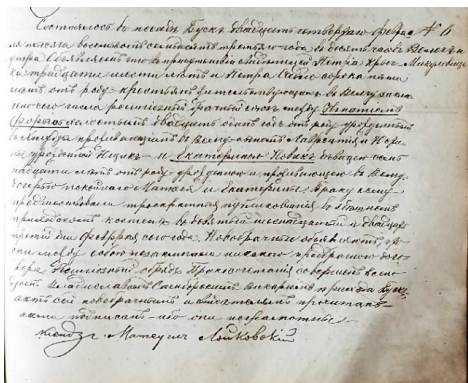


- Iluk Jan. 1992. *Personenbezeichnungen in juristischen Texten. Überlegungen zu ihrer Übersetzbarkeit und Lehrbarkeit*. „Fremdsprachen und Hochschule“ 34: 70-88.
- Iluk Jan. 1998. *Problemy tłumaczenia nazw medycznych na przykładzie języka polskiego i niemieckiego*. „Glottodidactica“ 26: 123-136.
- Işık Gül. 1979. *Betiksel Dilbilimde Yeni Aşamalar ve Üretici Bir Yazınbilim Tasarısı*. „Dilbilim“ 4: 166-179. W: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/11582> [Dostęp 12 VIII 2021].
- Janus Dominika. 2020. *Historische Text(sorten)linguistik in germanistischer Forschung in Deutschland und in Polen*. „Studia Germanica Gedanensia“ 43: 72-81.
- Jarosz Józef. 2017. *Grabinschrift – eine Textsorte im Wandel. Eine diachrone Studie am deutschen epigrafischen Material 1780-2015*. Wrocław – Dresden: Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Just Anna. 2012. *Eigenhändige Bittschriften adliger Damen an den Bürgermeister und den Rat der Stadt Liegnitz (1546-1678) – textuelle und syntaktische Strukturen der Bitten*. W: *Syntaktischer Wandel in Gegenwart und Geschichte. Akten des Kolloquiums in Montpellier vom 9. bis 11. Juni 2011*. Hrsg. Lefevre M. Berlin: Weidler: 579-595.
- Just Anna. 2013. *Textverknüpfende Elemente in Briefen von Frauen aus dem Liegnitzer Fürstenhaus (1548-1678)*. W: *Satz und Text. Zur Relevanz syntaktischer Strukturen zur Textkonstitution*. Hrsg. Wiktorowicz J., Just A., Gaworski I. Frankfurt am Main: Peter Lang: 107-117.
- Just Anna. 2014. *Schreiben und Rescripte von Frauen und Princessinnen aus dem Liegnitz(er) Fürsten Hause (1546-1678). Edition sowie eine historisch-soziopragmatische und historisch-textlinguistische Skizze*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Just Anna. 2016. *Makrostrukturen in der Kanzleikorespondenz in Liegnitz (1410-1685)*. W: *Textsortenwandel vom 9. bis zum 19. Jahrhundert. Akten zur internationalen Fachtagung an der Universität Paderborn vom 9.-13.06.2015*. Berliner Sprachwissenschaftliche Studien herausgegeben von Franz Simmler. Bd. 32. Hrsg. Schuster B.-M., Holftreter S. Berlin: Weidler: 305-322.
- Just Anna. 2017. *Zum Deutschen als Verkehrs- und Kultursprache im Fürstentum Liegnitz anhand weiblicher Korrespondenzen aus dem 16. und 17. Jahrhundert*. W: *Auf den Spuren der Deutschen in Mittel- und Osteuropa: Sławomira Kaleta-Wojtasik in memoriam*. Hrsg. Owsiniński P.A., Feret A.S., Chromik G.M. Frankfurt am Main: Peter Lang: 57-76.
- Just Anna. 2019. *Textgliederungsprinzipien eines handschriftlichen Gebetbuchs aus dem 16. Jahrhundert*. W: *Textgliederungsprinzipien. Ihre Kennzeichnungsformen und Funktionen in Texten vom 8. bis 18. Jahrhundert*. Hrsg. Simmler F. Berlin: Weidler: 221-234.
- Kaczmarz Ewa. 2018. *Wzorzec gatunku internetowego*. „Prace Językoznawcze“ 20/1: 71-81. W: [http://uwm.edu.pl/polonistyka/pracejezykoznawcze/pol/pliki/Prace\\_Jez\\_20\\_1\\_2018.pdf](http://uwm.edu.pl/polonistyka/pracejezykoznawcze/pol/pliki/Prace_Jez_20_1_2018.pdf) [Dostęp 14 VIII 2021].
- Kaleta Sławomira. 2001. *Mittelalterliches Testament als Textsorte. Versuch einer Untersuchung anhand deutschsprachiger Testamente der Krakauer Bürger aus dem 15. Jh.* W: *Textallianzen am Schnittpunkt der germanistischen Disziplinen*. Hrsg. Schwarz A., Abplanalp Luscher L. Frankfurt am Main: Peter Lang: 259-272.
- Kapuścińska Anna. 2013. *Być albo nie być... tekstem. Problemy definicji tekstu w kontekście tekstów medialnych*. „tekst i dyskurs – text und dyskurs“ 6: 121-130.
- Komleva Elena. 2011. *K voprosu o parametrach tekstual'nosti*. „Vestnik OGU“ 17: 146-151 [Komлева Елена. 2011. *K voprosu o parametroch tekstual'nosti*. „Вестник ОГУ“ 17: 146-151].

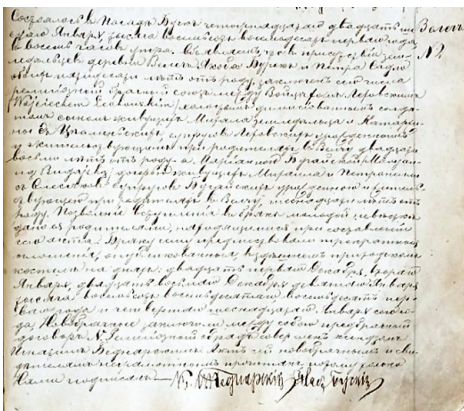
- Kretzschmar Robert. 2018. *Amtsbücher*. W: *Südwestdeutsche Archivalienkunde*. W: <https://www.leo-bw.de/themenmodul/sudwestdeutsche-archivalienkunde/archivaliengattungen/amtzbucher#x01> [Dostęp 14 VIII 2021].
- Malinowska Ewa. 2001. *Wypowiedzi administracyjne – struktura i pragmatyka*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Mathesius Vilém. 1929. *Zur Satzperspektive im modernen Englischen*. „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen“ 155: 202-210.
- Mazur Jan. 1990. *Styl i tekst w aspekcie pragmatycznym (Z zagadnień teoretyczno-metodologicznych)*. „Socjolingwistyka“ 9: 71-87.
- Owsński Piotr A., Paluch Anna. 2021. *Versuch einer textlinguistischen Analyse ausgewählter deutschsprachiger Testamente des königlich preussischen Adels aus dem 17. Jahrhundert*. „Acta Neophilologica“ z. 23/2: 49-68.
- Pałuszyńska Edyta. 2010. *Analiza tekstu jako zdarzenia komunikacyjnego*. „Acta Universitatis Lodzianae. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 17: 157-165.
- Piętkowa Romualda. 2004. *Gatunki stylu urzędowego – wzorce i realizacja*. W: *Gatunki mowy i ich ewolucja*. Cz. 1: *Mowy piękno wielorakie*. Red. Ostaszewska D. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Richter Gregor. 1979. *Lagerbücher- oder Urbarlehre, Hilfswissenschaftliche Grundzüge nach Württembergischen Quellen*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.
- Rosengren Inger. 1980. *Texttheorie. Lexikon der Germanistischen Linguistik*. Hrsg. Althaus H.P., Henne H., Wiegand H.E. Tübingen: Niemeyer: 275-286.
- Rzeszutko-Iwan Małgorzata. 2009. *Pojęcie tekstu w badaniach tekstologicznych*. W: *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Red. Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT: 57-68.
- Simmler Franz. 2002. *Textsorte „Diatessaron“ und seine Traditionen. Kontinuitäten und Neuansätze vom 9. bis 15. Jahrhundert*. W: *Textsorten deutscher Prosa vom 12./13. bis 18. Jahrhundert. Akten zum Internationalen Kongress in Berlin 20. bis 22. September 1999*. Hrsg. Simmler F. Bern: Peter Lang: 289-367.
- SJP PWN. *Słownik języka polskiego PWN*. W: <https://sjp.pwn.pl/> [Dostęp 14 VIII 2021].
- Smykała Marta. 2009. *Kontrastywna lingwistyka tekstu w Polsce i Niemczech*. W: *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Red. Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT: 277-296.
- Sztandera Grzegorz. 2015. *Akta metrykalne parafii Korczew*. „Biuletyn Szadkowski” 15: 225-235. W: [http://repozytorium.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/13447/11-225\\_235-Sztandera.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://repozytorium.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/13447/11-225_235-Sztandera.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [Dostęp 12 VIII 2021].
- Szymański Józef. 2021. *Nauki pomocnicze historii*. Warszawa: PWN.
- Şenöz-Ayata Canan. 2005. *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi.
- Şenöz-Ayata Canan. 2006. *Die Entwicklung der Textlinguistik (Deutschland und Türkei im Vergleich)*. „Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi. Studien zur deutschen Sprache und Literatur“ 18: 133-143. W: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/10989> [Dostęp 12 VIII 2021].
- Şenöz-Ayata Canan. 2008. *Eine kontrastive Analyse über die Darstellungshaltung des Autors in deutschen und türkischen Wissenschaftstexten*. „Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi. Studien zur deutschen Sprache und Literatur“ 20: 153-168. W: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/10794> [Dostęp 12 VIII 2021].
- Şenöz-Ayata Canan. 2012. *Zur Textsorte Abstract in türkischen und deutschen Germanistikzeitschriften*. „Akten des XII. internationalen Germanistik-Kongresses“ 16: 133-140.
- Şenöz-Ayata Canan, Atasoy İrem. 2019. *Ein interkultureller Blick auf Multimodalität in ausgewählten deutschen, angloamerikanischen, italienischen und türkischen*

- Kosmetikwerbeanzeigen*. „Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi. Studien zur deutschen Sprache und Literatur“ 41 (1): 1-23. W: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/740648> [Dostęp 12 VIII 2021].
- Topbaş Pamuk Nursen, Yilmaz Onur. 2019. *Die Korrelation zwischen Textlinguistik und Lehrbüchern anhand einer textlinguistischen Analyse von „Lagune“*. „Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi“ 36 (2) W: <https://dergipark.org.tr/en/pub/huefd/issue/39315/578830> [Dostęp 21 V 2021].
- Turaeva Zinaida. 1986. *Lingvistika teksta. Tekst: Struktura i semantika*. Moskva: Editorial URSS [Тураева Зинаида. 1986. *Лингвистика текста. Текст: Структура и семантика*. Москва: Едиториал УРСС].
- Viehweger Dieter. 1977. *Struktur und Funktion nominaler Ketten im Text*. W: *Kontexte der Grammatiktheorie*. Hrsg. Motsch W. Berlin: Akademie Verlag: 149-168.
- Völzing Paul-Ludwig. 1979. *Text und Handlung*. Frankfurt am Main – Bern – Los Angeles: Peter Lang.
- Waligóra Krystyna. 2002. *Zunftsetzung als Textsorte*. W: *Textsorten deutscher Prosa vom 12./13. bis 18. Jahrhundert. Akten zum Internationalen Kongress in Berlin 20. bis 22. September 1999*. Hrsg. Simmler F. Bern: Peter Lang: 475-499.
- Waluś Justyna. 2010. *Księgi metrykalne Pomorza Zachodniego*. „Colloquia Theologica Ottoniana” 1: 141-168.
- Wawrzyniak Zdzisław. 2004. *Testwissenschaft als Transdisziplin*. W: *Perspektiven der polnischen Germanistik in Sprach- und Literaturwissenschaft. Festschrift für Olga Dobijanka-Witczakowa zum 80. Geburtstag*. Hrsg. Dębski A., Lipiński K. Kraków: Wydawnictwo UJ: 325-331.
- Weigt Zenon. 2000. *Pragmatyczno-językowe aspekty powszechnej informacji medycznej na przykładzie polskich i niemieckich ulotek do lekarstw*. W: *Regulacyjna funkcja tekstów*. Red. Michalewski K. Łódź: Wydawnictwo UŁ: 425-433.
- Wiktorowicz Józef. 2009. *Niemieckojęzyczne badania nad historycznymi gatunkami tekstu*. W: *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Red. Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT: 265-273.
- Wiktorowicz Józef. 2011a. *Die Textsorte ‚Testament‘ in der Krakauer Kanzleisprache*. W: *Krakauer Kanzleisprache. Forschungsperspektiven und Analysemethoden*. Hrsg. Wiktorowicz J. Warszawa: Zakład Graficzny UW: 155-164.
- Wiktorowicz Józef. 2011b. *Die Textsorte ‚Schuldbrief‘ in den Krakauer Stadtbüchern*. W: *Krakauer Kanzleisprache. Forschungsperspektiven und Analysemethoden*. Hrsg. Wiktorowicz J. Warszawa: Zakład Graficzny UW: 165-173.
- Wiktorowicz Józef. 2011c. *Die ‚Stadtordnung‘ als Textsorte. Anhand einer Abschriften-sammlung aus Krakau*. W: *Krakauer Kanzleisprache. Forschungsperspektiven und Analysemethoden*. Hrsg. Wiktorowicz J. Warszawa: Zakład Graficzny UW: 175-184.
- Wiktorowicz Józef. 2011d. *Zur Textsortenklassifikation in der deutschen Kanzleisprache in Krakau*. W: *Krakauer Kanzleisprache. Forschungsperspektiven und Analysemethoden*. Hrsg. Wiktorowicz J. Warszawa: Zakład Graficzny UW: 127-137.
- Wiktorowicz Józef. 2011e. *Die Textsorten und Textallianzen in der deutschen Kanzleisprache von Krakau*. W: *Krakauer Kanzleisprache. Forschungsperspektiven und Analysemethoden*. Hrsg. Wiktorowicz J. Warszawa: Zakład Graficzny UW: 139-153.
- Wiktorowicz Józef. 2019. *Zur Entstehung und zu den konstitutiven Merkmalen der Textsorte Gebet*. W: *Facetten der Sprachwissenschaft: Bausteine zur diachronen und synchronen Linguistik*. Hrsg. Wiktorowicz J., Just A., Owsiniński P.A. Berlin: Peter Lang: 215-225.
- Wilkoń Aleksander. 2002. *Spójność i struktura tekstu*. Kraków: Universitas.

- Wojtak Maria. 2004. *Gatunki urzędowe na tle innych typów piśmiennictwa użytkowego – zarys problematyki*. W: *Język – prawo – społeczeństwo*. Red. Malinowska E. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego: 131-141.
- Wojtak Maria. 2014. *Genetyczna analiza tekstu*. „Prace Językoznawcze” 16/3: 63-71. W: <http://uw.edu.pl/polonistyka/pracejezykoznawcze/pol/pliki/Prace-J-16-3-2014.pdf> [Dostęp 14 VIII 2021].
- Wojtak Maria. 2020. *Od tekstu do gatunku. Genetyczna analiza konkretnej wypowiedzi prasowej*. W: *Text, Diskurs, Kommunikation. Theoretische, analytische i kontrastive Ansätze*. Red. Buk A., Hanus A., Mac A., Miller D., Smykała M., Szwed I. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego: 97-110.
- Ziegler Arne. 2003. *Städtische Kommunikationspraxis im Spätmittelalter. Historische Soziopraxiologie und Historische Textlinguistik*. Berlin: Weidler.
- Żmudzki Jerzy. 2019. *Zur Ontologie des Textes*. W: *Facetten der Sprachwissenschaft: Bausteine zur diachronen und synchronen Linguistik*. Hrsg. Wiktorowicz J., Just A., Owsński P.A. Berlin: Peter Lang: 227-241.



Fot. 1. Akt ślubu [1873:6]



Fot. 2. Akt ślubu [1881:2]



